

Népi gyermekjátékok : hangszerek fajtái, elkészítésük.

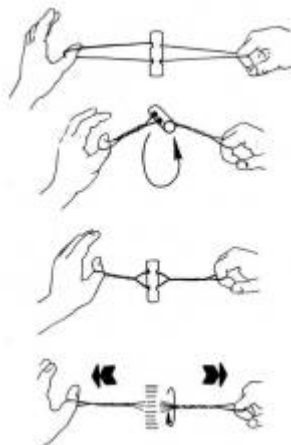
A gyerekek által készített hangszerek közé sokféle játékszer tartozik – a legegyszerűbbektől a már-már „igazi” hangszernek számító fűzfasípig.

A legegyszerűbb és legrégebb zajkeltő eszközök egyike a *csörgő* vagy *zergő*. Kerámia alapanyagú csörgő már az i. e. II–I. évezredben is készült. Eredetileg mágikus eszköz volt, arra szolgált, hogy a gyermektől elűzze a rossz szellemeket. Ma a legváltozatosabb anyagokból készítik: disznóhólyagba, lúdgégébe vagy valamilyen skatulyába kis kavicsot, kukoricaszemet, meggymagot tesznek. A hólyagnak vagy a gégének meg kell száradnia ahhoz, hogy rázva, forgatva szóljon. A dobozt, skatulyát átkötik, nehogy kinyíljon. A csecsemők, kicsi gyerekek kedves játékszere. Általánosan elterjedt a *surrogató*, *berregtető* is. Egy 35-40 cm hosszú lécdarabot egyik felén kilyukasztanak, és spárgát fűznek bele. Ennél fogva forgatják a levegőben, s közben surrogó hangot ad.

Surrogató

Az egész magyar nyelvterületen a mai napig ismert és használt játékszer a *drúgattyú* vagy *zúgattyú*. Egy hengeres fadarabnak a közepére fűznek két lyukat, ebbe spárgát, illetve erősebb madzagot fűznek, a végét összekötik. Ekkor megfogják a két szélén, és addig pörgetik, míg a madzag be nem csavarodik. Mikor széthúzzák, a fadarab elkezd pörögni: amíg kifelé pörög, húzzák a madzagot, amikor a lendület túlviszi, s ismét betekeredik, akkor pedig engedik. Minél ügyesebb, aki játszik vele, annál hosszabb ideig tudja járatni, s közben, mint a neve is mutatja, zúgó hangot ad. Gombbal és cérnával is lehet csinálni, manapság általában azzal játsszák.

Drúgattyú vagy zúgattyú

Nehezebb elkészíteni a *kereplőt*, ezért serdülő fiúk, legények csinálják a kisebbeknek. A nyél felső felét vastagabbra és bordázottra faragják. Ezen forog egy olyan keret, amiben két fadarabbal egy lemez van kifeszítve. Forgatás közben a lemez a bordákhoz csapódva kereplő,

csattogó hangot ad. Nemcsak játékszernek, hanem madarak riasztására is alkalmas. Nagycsü-törtök estétől feltámadásig a katolikusok harangszó helyett is kereplőt használtak.

Kereplő

A húros hangszerek közül a citerát utánozza a *pengettyű*. Üres gyufásdoboz aljából készítik: lószórt tekernek rá, két szélén gyufaszálakat dugnak alá, hogy feszesebb legyen, s a kicsik lúdtollal pengetik.

Pengettyű vagy citera

A *kukoricamuzsika* nemcsak az egész magyar nyelvterületen, hanem Európa más népeinél is ismert játékszer. Egyenes kukoricaszárból úgy vágunk le egy darabot, hogy a két végén a bütyök rajta legyen. Éles, hegyes bicskával a héját két helyen egymás mellett fölmetszik, s a végein keresztbe dugnak két pálcikát, azzal feszítik ki. Egy vastagabb a hegedű, egy ugyanilyen módon készült vékonyabb pedig a vonó. A hegedűt az álluk alá illesztik, a vonót megnyalazzák, hogy hangot adjon, úgy húzigálják rajta.

Kukoricamuzsika vagy kocsánymuzsika

A fúvós hangszerek családját különféle anyagokból készített füttyülők és sípok képviselik. Legegyszerűbb a *fű-* és *levélsíp*. Szélesebb levelű fűvet vízszintesen helyeznek a két ajkuk közé, vagy függőlegesen, két hüvelykujjuk közé szorítva fújják meg. A levelet a szájukra tapasztják, ujjakkal szétfeszítik, úgy sípolnak rajta. Különféle növények (hagyma, gyermekláncfű, keserűlapu, tök, búza) üreges szárából készítik a *füttyülőket*. Egy kisebb, bog nélküli darabot levágnak, egyik végét óvatosan összelapítják, úgy füttyülnek vele. Vékony fűzfaágból is csinálják: egy 6-8 cm-es darabot vágunk le, majd bicskájuk nyelével ütögetik, míg a héj le nem jön. A héjat a vastagabb felén kívülről megkaparják, míg összenyomható lesz: ujjbeggyel óvatosan összelapítják, hogy be ne hasadjon, s kész a fűzfafüttyülő. A fűzfafüttyülőre emlékeztető egyszerű csont hangszert már paleolitikus korú leletek között is találtak. Üreges állat- (többnyire madár-) csontból készült, különböző hosszúságú füttyülők ezek, amelyek felnőttek jeladó eszközei és gyerekek játékszerai voltak. Európa-szerte ismert a *fűzfasíp*. Ennek elkészítése nagy ügyességet kíván. Akkor kell csinálni, mikor a fűzfa nedvkeringése megindul, tehát

május körül. A fűzfaágból két rügy közötti darabot metszenek le: ez kb. 8-10 cm hosszú és hüvelyknyi vastagságú. Bicskájuk nyelével óvatosan körös-körül ütögetik, miközben mondókával biztatják a héjat, hogy váljon le (1–2. dallampélda). Addig ütögetik, míg le nem tudják húzni egyben a héját, s csinálnak rajta egy bevágást. A héjból kihúzott gömbölyű, fás részből keresztben levágnak egy darabot, amiből hosszában is lemetszenek egy kicsit. Így dugják vissza a héj bevágott végébe. A dugó és a héj közti résbe be tudják fújni a levegőt. Ezzel sípolnak.

Fűzfasíp

1

Síp, szólj, gyere ki!

2

*Kele-kele fűzfa, Bodogai nyárfá, Ki ri? Gyerek ri!
Adjunk neki botocskát, Hadd csináljon sípocskát!*

Pásztorkodó fiúk kedvelt játéka a felnőttek jeladó *kürtjének* mintájára készült hangszer. Egy 60–70 cm hosszú éger-, fűz- vagy nyírfaág héját először csigavonalban bevágják, majd a bicska nyelével ütögetik, hogy könnyebben lejjön. Ezután lehúzzák, majd a tekercsbe visszaugró szalagszerű héjat a tekeredés irányában tölcészerűen összezsavarják. Felső végét tüskével, esetleg szöggel tűzik meg, hogy szét ne csavarodjon, alsó végébe pedig füttyülőt tesznek. A kürt ennek a hangját teszi mélyebbé és zúgóbbá.

